

SZEBENI OLIVÉR

Visszatérés a társadalomba

Ahhoz, hogy egy ember – letöltve a bíróságon kiszabott büntetését – szabadulása után megváltoztassa az életmódját, és ne essen vissza, segítségre van szüksége. Feladni a korábbi, társadalomra káros magatartását, és fölvenni egy újat, a régihez képest merőben mást, egyáltalán nem könnyű. A társadalom viszont ezt kívánná. Gyakran felvetett probléma: elérhető-e egyáltalán, hogy ne ismétlődjön meg egy súlyos törvénysértés? Akkor hatásos a büntetés, ha az egykori elítélt beépül a „munka társalmába”. Ám ennek valószínűsége a különösen durva, erőszakos bűntettek esetében elég csekély. Mégsem mondhatunk le a segítségnyújtásról. Egyetlen visszaesés megelőzése is igazi siker.

Segítő tényezők

A reszocializáció kilátásának első és legfontosabb feltétele az egyén *saját elhatározása*. Nagy kérdés, hogy a személyi szabadság korlátozásának és a zárt intézmények szigorának mennyire van visszatartó hatása? A fogva tartottak korlátozott személyes szabadsága, egymás közti viselkedése, a fegyőrök modora nehezíti a bent töltött napokat. Az elítélt elgondolkodik a helyzetén, beszűkül számára a világ, és amikor újra kiszélesedik körülötte a látóhatár, nem biztos, hogy bölcsen tud élni a lehetőségeivel.

Az ember bűncselekmény elkövetésétől visszatartani elsősorban *önmagát* képes. Ennek eredménye viszont nem okvetlenül függ a büntetés szigorától. Hiszen valamennyi büntett elkövetése előtt arra gondol, hogy nem derül ki, amit tenni készül. Nem fogja el a rendőrség, nem ítélik el, és nem kerül börtönbe. Meg akar szerezni valamit, talán a tényleges értéknél sokkal többet feltételez. Hamis reményeiről pedig nem tud lemondani.

Becsületes magatartásra kizárólag a lelkiismerete készíti az embert. Vajon lehetséges-e úgy élnie, hogy ne okozzon kárt másnak? Ha a lelkiismeret nem óvja meg az embert, akkor betör gondolataiba a kísértés, és előbb-utóbb a „terve” tettekben realizálódik. Csúpan alkalmas időre vár az elkövető. A lelkiismeretes-

ség azon a síkon hat, ahol a bűnös terv megfogán, *az ember lelke mélyén*. Ezzel szemben a börtön egy elkövetett büntett megtorlása. A felderítés és a büntetés az eseményhez képest késik. A lelkiismeret képes prevencióra, mivel a gondolat szintjén működik. Nem véres helyszínen gyűjt bizonyítékot, nem bűnjelekből építi föl a vádat – a lélekben jut eredményre. Senki tudomást sem szerez róla, hacsak az illető el nem mondta a gondolatait.

Sokan kétségbe vonják, hogy létezik-e egyáltalán a bűnöző kezét lefogni képes etikus gondolkodás. A lelkiismeret és a kísértés között lezajló küzdelemről nem vezethető statisztika. Nincs irodalma, nem ismételtető kísérletileg. Az önmagával küzdő ember gondolatainak sora nem követhető a döntő és végső konzekvenciáig.

A szabadulás utáni bűnisméltődés valószínűsége függhet *a korábbi bűncselekmény természetétől*. Például fiatal garázdák esetében a visszaesés kevésbé valószínű, mint néhány más törvényszegésé. A hirtelen, erőszakos bűncselekményt az egyén ingerelhetősége és bosszúvágya táplálja, mint olaj a tüzet. Szinte nem képes magán uralkodni, annyira készletti, sőt kényszeríti az elkövetésre „valami belső erő”. A hajlamot ösztönzi az alkoholfogyasztás és a kábítószer. (Mindnyájan tudjuk, mégis az italokat reklámozzuk.) Ezzel ellentétben az absztinencia fékezi a meggondolatlan tetteket.

A bírósági procedúra nem mentes a téves döntés esetlegességétől. A valóban *ártatlanul büntetett ember* jogorvoslatot kíván, és amíg meg nem kapja „*valahol belül*”, égő sérelmet hordoz. A sérelem bosszúra ösztönzi. Ismét a lelkiismeret szava csillapítja az igazságtalan sérelmek feletti fájdalmát, az elnéző magatartást és a megbocsátást. Erősíteni kellene ezt a belső hangot. Ám ennek a „technikáját” sem alapfokú iskolában, sem egyetemen, és természetesen a börtönben sem tanítják. Akit a bosszú ösztönöz, az valószínűleg újra visszaesik.

Az önbíráskodás újabb belső kényszer. Az ember sértett önérzete következtében szeretné kideríteni a saját igazát a hibás bírói döntés cáfolatára. Ez a bosszúállás újabb forrása. A nem érintett személyek véleménye szerint pedig visszaesésnek minősül. A büntetés utáni esetleges vérbosszúra (vendettára) példát nem kizárólag Szicíliában kell keresnünk.

A jogtalan sérelem komplexusát *a megbocsátás* képes lenne enyhíteni. Az önbíráskodáson alapuló bosszú viszont láncolatot hoz létre, mivel vég nélküli bosszúk következhetnek. Sokan esnek áldozatul a bosszúsorozat spiráljában.

A nélkülözés, a hiányok kétségtelenül további ösztönzők lopásokra, csalásra. Ezt magyarázza a „megélhetési bűnözés” fogalma; amihez hozzáfűzik: „Kénytelen lopni, mert bármihez nyúl, minden a másé.” A radikális újrafelosztás ezzel indokolta a forradalmakat, és vette el a magántulajdont, igazságosnak tüntetve föl az emberek előtt mások javainak elvétele. Sokakat vezetett félre az „igazságos újrafelosztás” tézise. Az igazságos újraelosztás üres ígéret maradt. Az ártatlan emberek százazreire újabb igazságtalanság zúdult.

Az egykori bűntársak a szabadulót gyakran a börtönkapu előtt várják, de senki sem várja a családjából. Otthona ajtaja elé érve, rémülten fogadják, ordítóznak vele és elkergetik. A kitaszított nem bírja lezárni a múltját. Partra jutott, de visszalökik. A szét hullott, vagy soha nem létezett család semmit sem képes ebben az értelemben segíteni. A frissen szabadult a bánatával nem tud máshová menni, mint a korcsmai törzshelyére, vissza a potenciális bűnözők társaságába.

A család segítő készsége minden más pozitív tényező között első helyen áll. A feleség, a szülők és a testvérek visszasegíthetik a börtönviselt embert a szorgalmas munka világába. Segítségük reintegrációs lehetőséget rejt. Ha a javulás érdekében bizalmukba fogadják, a szabadulással együtt küzdenek, elérhetik a vágyott célt, lefoghatják a bosszúra emelt kezét. A hazatérőt a család szeretete képes legjobban megtartóztatni a visszaeséstől. A családi kör melege óv, és pozitív döntésekhez segít. A hiánya esetén szinte biztos a veszteség. A volt elítéltnak semmi jóra nincs kilátása. Nem talál kapaszkodót, hogy „kijusson a gödörből”.

Segítő intézmények

Saját erejéből egyetlen szabaduló sem képes újat kezdeni. A mai munkavállalási lehetőségek között egy priusz bizonyosan eltorlaszolja a munkába lépés útját. A bizalom egy lehetséges munkahely megszerzéséhez nélkülözhetetlen. A bizalomtól nagyon sok függ. A németországi Fekete-kereszt¹ olyan vállalkozókra bízta az újakezdés támogatását, akik készek az egy-

kori bűnözőt akár a saját családi körükbe fogadni. Motivált, nagylelkű vállalkozók között található nem egy ilyen ember. Esetleg olyan, aki személyesen maga is végigjárta ezt az utat. A hivatalos érintkezés helyett személyi kapcsolatot alakít ki. A büntetését letöltött, munkába lépő ember ígéri, hogy megváltozik, de a pusztán szónál több hivatkozási alapja nincs. A vállalkozó mégsem tekinti ezt üres ígéretnek, hanem első lépésnek a változás felé. Az ajánlkozó ki mondta a jót, és holnaptól teljesíti. Mindkét fél sejti, hogy nagy a kockázat, de a bizalom megelőlegezése kedvező körülményt teremt. Több reményre jogosít, mint a fenyegetés: „Többé meg ne tedd!”

A szabadulás után nem tanácsos korlátlan bizalommal lenni a büntetett személy felé. Az elítélt letöltötte büntetését, de a teljes bizalmat ki kell érdemelnie. Ha a tolvajt nyomban pénzkezelővé teszik, a kísértés örvényébe taszítják, és valószínű a bűnisméltés. Ennek idejét számszerűen meghatározni nem lehet. A szabadult tanárokat az iskolaigazgatók legtöbbször nem vették föl, de volt példa arra, hogy egy erőszakos cselekmény után bentlakásos munkahelyet kapott a büntetését letöltő férfi, eltelt hat-nyolc év, és nem vetődtek föl panaszok ellene.

A pártfogó felügyelet legtöbbször jogász, egykori fegyveres testületi tag, kezdeményező pszichológus. Ők az emberekkel előírásosan, utasításokkal, legtöbbször csoportokban foglalkoznak, de sajnos gyenge eredménnyel. Ritkák a találkozások, és nem személyesek. A támogató egyszer csak meglepődve tapasztalja, hogy a támogatottja váratlanul „kitört”.

A Fekete-kereszt aktivistái csoportos településekről is beszámoltak. Vidéki mezőgazdasági termelők között, versenyistállóknál, sportolók körében, fakitermelésnél és -feldolgozásnál volt lehetőség munkát vállalni. A munkatársak javító szándéka, minden bátorító szó növelheti a kedvező kibontakozást, de a „hivatalos lekezelés” ritkán.

A munkahely biztonsága és a társak kollektív nevelő magatartása nem ad olyan fokú bizonyosságot, amilyen eredményt a munkaterápia alapján többen föltételeznek. Lopni bármikor lehet a feldolgozandó készletből és az eszközökből bármelyik munkahelyen. Előfordulhat, hogy a társak igen negatív, de szórakoztató megjegyzéseket tesznek a lopásra, pl: „Aki nem lop, meglopja a családját.” Az életben humorra van szükség. Büntetettel tréfálkozni viszont igen veszélyes. Egy volt bűnöző jó útra terelését nem szabad „humorba pácolni.” Sem a tréfa, sem a közhely

¹ A Schwarzes Kreuz különböző jelentésű német szimbólum. Ez esetben a német börtönmisszió lapja, amivel a budapesti Fegyház és Börtön és az Evangéliumi Börtönmisszió több éves kapcsolatban állt.

és a gúnyolódás sem válik nevelő eszközzé soha. Mivel a kigúnyolt emberek kárörvendő piszkálódásnak tartják, ilyenkor nagyobb a visszavágás kísértése.

Amilyen mértékben egy munkahely az etikai gondolkodás javításával fékezheti a bűnelkövetést, esetleg meg is akadályozhatja, annyira lehet oka és forrása is az elkövetésnek. Az alkalmilag összeverődött társaságban a szabadosság jut vezérszerephez, a leghangosabb viszi a szót. A tettes vagy az izgató megússza a felelősségre vonást, miközben más „viszi el a balhét”.

Egyre többet, egyre rafináltabb trükkökkel lopnak, lopogatnak szinte „sportszerűen” a munkahelyeken. Ez nem függ jövedelemtől, iskolázottságtól, beosztástól. A vállalat igazgatója egy nyaralót lopott össze az egyik szocialista nagyvállalatnál, pedig mindenkit motoztak kilépéskor a gyárkapunál. Az ő „szajréját” viszont vállalati teherautón vitték ki, így kerülte el sokáig a leleplezést.

Egyre-másra hallható olyan eset, amikor a törvényellenes anyagi haszon szerzését a fegyveres testületek, a közhatalmi szervek élén álló tisztviselők, rangos, jól fizetett emberek követik el. Az ország teljes gazdasági csődjét nem a tyúktolvajoknak, hanem a hatalmi és politikai elit tagjainak köszönheti. A legtöbb havária kár kicsinyben kezdődött. Igazat adok egy bv-örnagynak,² aki kijelentette előttem: „Nem a pitiáner zsebtolvajok, hanem a fehérgallérosok okoznak igazán nagy kárt.”

A zsebben elhordható kis „szajré” társadalmunkban tolerálható. Az iskolai konyhán a munkás étkezik, de sokszor visz haza belőle, senki sem ellenőrzi. Kölcsönkérnek, vissza nem adják. Kis összeget sokan nem is mernek visszakérni.

A munkahely soha meg nem torolt, vagy bármilyen intézményi eszközzel nem ellenőrzött jelensége a *házastársi hűség örökös veszélyeztetése*. Nagyon sok családi élet munkahelyi okból futott zátonyra. Aktív munkás korban a másik nem iránti érdeklődést képtelenség korlátozni, viszont a ténylegesség előtt mindig volna egy lépés a jóvátehetetlenül káros lépés megelőzésére. Talán egy jóindulatú intés lerombolná a csúszdát, amelyen oly gyorsan válik az ártatlan flört egyéjszakás kalanddá. Volt egy poszter, a női munkaerők védelmére. A képen egy kis, hat év körüli leányka szerepelt aggódó arccal: „Itt az én anyukám dolgozik.”

² bv = büntetés-végrehajtás. Régen foglár, majd fegyőr volt a nevük. Az elítéltek „smasszernek” nevezik őket.

A nők elleni erőszak hangsúlyozása mellett figyelembe vehetnénk a női kezdeményezést. Igaz a példabeszéd, a „vásáron” csakugyan minden „kettőn múlik.” A férfiakat világszerte büntetik zaklatásért, női provokációról soha nem esik szó.

Ifjúsági bűnözés

Egy vidéki leánygimnáziumba 1974-ben behatoló két túszejtő története rázta föl a társadalmat. Egy párttitkár és egy „személyügyis” házasságából származó két tizenéves fiú meggyőzte az országot, hogy egyáltalán nem csak a „kapitalisták” között fordulhat elő terrorizmus. Az öt napig ellenálló testvérpár fogságából a kiszabadítási akciót a párt főtitkára, Kádár János személyesen irányította, amíg az idősebb fiú fegyveres kalandjáért életével fizetett, és a fiatalabb rögtön megadta magát.

Nyugaton már súlyosbodott az ifjúsági bűnözés, amelynek kezelésére a gazdagabb államokban költségvetési keretet különítettek el. A fölhasznált összeg évenként növekedett. Motivált emberek a veszélyeztetett fiatalság mentéséhez „besegítettek” saját költségükön. Tanulságos körleveleket küldtek középiskolákba, sportkörökbe, foglalkoztak a kábítószerrel visszaélőkkel. Utóbbi téren sokkal kevesebb volt az eredményük, mint amilyen gyorsan növekedett a függőség. Rendszeresen látogatták a „kábitósokat”, hogy minél előbb sikerüljön őket a függőségtől megszabadítani. A többször használt injekciós tűkkel ugrásszerűen növekedett a HIV-fertőzöttek száma. Ennek megelőzésére ingyen és nagy számban osztottak egyszer használatos tűket.

A büntetés utáni nevelőmunkában jobb eredmények születtek. Csoportos, munkaterápiás (bérfizető) műhelyeket hoztak létre Németországban, nemek szerint elkülönített telepeken, a '70-es évek hippimozgalmához hasonlóan olyan fiatal elkövetőknek, akik a törvény szerint nem voltak büntethetők. Nem kényszerítették őket javító-nevelő intézményekbe. Általában a szülők kísérték be fiaikat és leányaikat felvételre, de a fiatalok ki kellett jelenteniük az egyetértésüket. Iskoláikat közben befejezhatték, szakmát tanulhattak. Sokat beszélgettek velük személyesen az élet helyes irányvételéről. A környezetükbe egészséges gondolkodású társakat vontak be. A munkavégzést nem kínos kötelességként vették ki rájuk, de megmagyarázták világosan, hogy

a munka a társadalmi beilleszkedés alapja. Ne húzódozzanak a fizikai munkától, sem a felelősség vállalásától.

Az önkéntes segítők *ellenszolgáltatás nélkül* dolgoztak az említett telepeken, de fizetett munkatársak mellett. Az önkéntes munka alapja a keresztyén szeretet és megbocsátás egyértelmű bemutatása volt. Az intézmény eredményesen működött, bár el kell ismernünk a szórványos kudarccokat is.

Az Evangéliumi Börtönmisszió³ révén egy Budapest belterületi és egy vidéki állami javító-nevelő intézetben tehettem látogatást, ahol fiatalok fiatalokkal foglalkoznak. A megfigyeléseim alapján örömmel mondhatom, hogy láthattam, nem gyümölcstelen a „bibliai terápia”.

Sűrűn lakott területen, forgalmas utcára nyíló intézményt látogattam egy vasárnap délelőtt. A foglalkozásokat, személyes beszélgetéseket elsősorban a református egyház önkéntes segítői végezték már hosszabb évek óta. A közreműködő támogatók, a ki-rendelt pártfogók, pszichológusok tekintélyes csapata elkötelezett és gyakorló hívő emberekből állt. Többen végeztek szakmai jellegű tanfolyamokat, elsősorban pszichológiát, teológiát, pedagógiát, vagy csak egyszerű, alapfokú bibliaismereti tanfolyamot. Sokszor megkérdezték önmaguktól, hogy van-e a munkájuknak bármilyen pozitív eredménye?

Azon a vasárnapon talán hat-nyolc, gyermekes fiatal házaspár jött össze, egykor intézeti neveltek. Fogva tartásuk előtt annyit tudtak, amit iskoláikban beléjük sulykoltak: „Nincs Isten! A Bibliának minden szava hazugság! A hit magánügy, és ellentmond a tudománynak! A papokat kerülni kell!” Amikor istenfélőkkel először találkoztak, meglepte őket a hitvallásuk, egyszerű és igaz beszédük, a személyes közvetlenség és az áradó szeretet.

Az intézetből szabadultak nem képviselnek tömeget, de időnként visszamennek, találkoznak a nevelőkkel. Kölcsönösen segítik, erősítik egymást hitben és lelkiségben. Gitárral kísérték az énekeket, amelyeket a „Dicséretnek”, vagy az egykori „Hallelúja!” egyházi énekincséből merítettek. Bibliai verseket idézgettek, életükből epizódokat mondtak el, azokból következtettek Isten jelenlétére. Két-három kisgyerekek volt, egyiküknél talán négy is. Talán hallottak apjuktól a régi, rosszemlékű időkről, amelyek nem az

intézeti, hanem a bűnözői múltól szóltak. A látogató úgy érezte, hogy a falak tetején húzódozó, spirális szögdróton kívül semmi sem utal az intézet szomorú rendeltetésére. Ők úgy minősítették, hogy csodahely, ahol az élő Istennel találkoztak.

A látogatásomkor nem volt jelen pap, nem zajlott le semmilyen liturgikus esemény. Nem hangzottak el öntelt szavak az egyedüli üdvözítő igazságról, amit ők képviselnek ebben vagy abban az egyházban. Talán különböző felekezethez tartoztak. A beszédjük közvetlen volt és személyes, életszerű. A problémáik a gyermekek neveléséről, a mindennapi életük küzdelméről szóltak. Egymás után hangzott el egyéni, kötetlen imádkozás. Keresetlen szavakkal, Isten jelenlétének tudatában imádkoztak. Éreztük, szinte tapinthattuk minden szóban a hit erejét, a szellemi tisztaságot, a lelki békességet és a bizakodást. „A hitet nem szabad elveszíteni, mert az embert újra lehúzza a hínár” – mondta az egyik férfi.

A beojtott vadóc rózsát növel

Az igényes szellemi élet kibontakoztatása nem egyszerű, de lehetséges. A bűnözőt az jellemzi, hogy „mindig megszerzi, amit akar.” Az evangélium ezzel szemben arra ösztönöz, hogy mások javára éljen az ember. Kialakítja a lelkiismereti önkontrollt, aminél nincs hatékonyabb. A büntetett egyének – legyenek bármilyen nemzetiségűek – olyan pozitív példát kell lássanak nevelőjükben, aki megértő, határozott, talán maga is átment válságos életszakaszon, és pozitív irányba formálja a jellemét. A nevelőmunka nemcsak oktatás, leckéztetés. A jellemet kell formálnia. Egy Mécs László-versben a visszatérő refrén ezekkel a szavakkal mutat a nevelőmunka céljára: „Vadócba rózsát ojtok, hogy szebb legyen a föld.”⁴

Micsoda az ember? A kérdésre van, aki úgy felel, hogy „csúcsragadozó”. Más szerint: az „evolúció remekműve”. J. J. Rousseau szerint mindenki jónak születik, csak a társadalom rontja el. Mások úgy mondják, mindenki ott bujkál a fenevad a születésétől kezdve. Vajon kinek van igaza?

Az emberi lét rövid ahhoz, hogy személyes tapasztalat útján ismerjük meg, mi a nagy különbség jó és rossz között. A bölcs nevelő arra áldozza egész

3 Teljes néven Magyar Evangéliumi Börtönmisszió (MEB): 1990-ben alakult, bejegyzett alapítvány.

4 Mécs László (1895–1978) premontrei szerzetes, költő-pap, három évig ült börtönben, koholt vádak alapján.

életét, hogy megtanítsa az embereknek, hogy a rosszból jóvá válhatnak, még az elvetemült börtöntöltelék is. Nem saját erőből, de Isten segítségével a jó jobbra tehető, a jövőt pedig a legjobbra, legszebbé és a legcsodálatosabbá teszi. A motivált pedagógus nem a pénzért dolgozik, hanem ennek az ideának a megvalósulásáért. A legfényesebb fizetésnél is nagyobb értéket lát a sikeres nevelésben.

Ha valami egyértelművé teszi a jó és rossz közötti különbséget, és kétségtelenül bemutatja *a bűn és gonoszság valóságát, az a börtön*. Lehet filozofálni, vitázni, értelmezni és próbálkozni a holló fehérre mosásával, de a cellában az ilyen zsonglörködésnek nincs semmi értelme.

A társadalom minden visszásságáért az egyén fizet. Rossz környezetre hiába próbál az ember hivatkozni, nem mossák le róla a bűnöző bélyegét. A kolosszális mulasztások mezsgyéjén egyének buknak el többen, nem intézmények. Káin tépelődik,⁵ mégis feltartóztatatlannal sodródik a testvérgyilkosság felé.

Persze történhet olyan is, hogy barátságos közlekedésünkre ingerült elutasítás a válasz. Segítenénk, de úgy viselkednek az emberek, mintha egy oroszán sziesztáját zavarnánk. Szemükben bizalmatlanság villan. Veszedelmet és rivalizálást sejtene, nem jóindulatot. A „barátokat” a legrosszabb társaságból válogatják. Idegesen reagál a serdülő mások szavára, főleg a szüleinek óvására. Mindenkit gyaláz, rágalmoz, és fogadkozik, hogy milyen jó anya lesz ő. Játszik az érzelmeivel, aztán első magzatját orvossal öleti meg. Mindez nagyon rosszul esik, fájdalmas, de nem mondhatunk le arról, hogy újra jó szándékkal igyekezzünk kezdeményezni.

Ide kapcsolódik egy élményem motivált, önkéntes segítőkéről.

Egy jobbító táborozáson

A '90-es évek elején egy északi kisközségben önkéntes, semmiféle anyagi támogatást nem igénylő peda-

gógusok, jogvégzett keresztyén emberek vettek egy ingatlant, amire önerőből és saját kézzel egy elfogadható nyaralót (tábort) építettek. Évente egyhetes, esetleg tíznapos üdülést szerveztek a törzset képező istenfélő fiataloknak, melléjük állami gondozásból hoztak más fiatalokat. Fiúkat, kisebb számban leányokat, hogy együtt vegyenek részt a bibliás szellemű táborozáson. Kiváló pedagógusok oktatták a 15-18 éveseket. A „kis vadócok” körülbelül tízen lehettek Pányokon. A táborban folyt még az építkezés. Sajnos nem készült el minden a tervezett időre. A fiatalság sátrakban aludt, csak az idősebbek és kisgyermekesek juttak fedél alá. A fürdőhelyiség kissé távolabb volt, amit a fiúk egy hétfői napon – a kezdés napján – úgy hidaltak át, hogy délután, a táborhelyen átfutottak anyaszült meztelenül a fürdőből a sátraikba. A jelenet megtette az elképzelhető hatását. Az önkéntes nevelők este megígérték a fiúknak, hogy az esetre visszatérnek. Aztán szép álmokat kívántak. A nevelők összeültek, és késő éjjelig tárgyaltak a maguk körében, majd imádkoztak, hajnal felé rövid nyugovóra tértek, reggeli után pedig bementek a fiúk sátorába.

Cizellált vörösrézhenget, 77 × 98 mm, 1985.

Nekik más foglalkozást aznap nem tartottak. A csínytevőkkel négy-szemközt beszélgettek. Mindezekedden történt. Szerdán a renitens fiatalok az esti táborútnél sorra kiálltak bocsánatot kérni, és megfogadták, hogy Jézus Krisztust fogják követni.

A néhány leány, akiket a büntető-nevelőintézetekből vettek át az ifjúsági táborozásra, nehezebb feladatot adott. A teljes elzárkózás némaságát választották, és a közlekedő önkéntes pedagógusokat kurtán-furcsán elutasították. A tábor területén deklaráltan tilos volt a dohányzás, bár akkor még a tilalmak nem a mai elrettentő szavakkal ítélték el a káros szenvedélyt. A leányok talán 14-16 évesek voltak, cigarettát követeltek. A hét nap különben „szép rendben telt”, ők előbb nem, de később mégis megjelentek a foglalkozásokon, bevonták őket apróbb szerepekkel a játékokba. Miután meggyőződtek arról, hogy nemcsak dohány, de még gyújtóeszköz sem található senkinél. Előbb mély megvetés ült ki az arcukra, majd hétvége felé elsimultak a redők, és megváltozott a viselkedésük és a szavuk.

5 1Móz 4,6–8

Belenyugvással és egyetértéssel elfogadták a számukra addig teljesen abszurd házirendet. Beismerték, hogy nagyon meg vannak lepve. Soha nem gondolták, el sem képzelték, hogy így is lehet élni, de most már úgy gondolják, hogy *csak így érdemes*. Azt is felfedezték, hogy az életükkel akkor kezhetnek valamit, ha nem sötét bűnöket szőnek, hanem tiszta és nemes terveket. Nem a hiányzó anyagi lehetőségektől várják el a jót, hanem a lehetőségekkel összhangban a legjobb megoldás felé fordulnak. Ami nem annyira lehetetlen, mint amennyire eddig képzelték.

Az intézményi segítő-büntető eszközök közül őrajtuk egy sem fogott. Megszöktek, visszahurcolták őket. Aztán újra megszöktek, megcsinálták a „balhét”, törtek-zúztak. Ha el voltak nagyon keseredve, „befalcoltak” (felvágják karjukon az ereiket). Mi volt ebben a jó, vagy mi volt a megoldás? Belátták, hogy semmi.

Megfigyeltem, hogy a tábori vezetők között többeknek volt doktori címük, autója viszont mindössze egyetlen egynek. Ipari alpinistaként kereste meg az árát. A tábor munkatársai jóformán nem is tudtak egymás polgári tevékenységéről. Ezeknek a szerény nevelő művészeknek kitüntetések lehetne odaítélni. Noha ők ilyen kitüntetésre nem számítanak, és tetteikre sem hívja föl senki a szakmai vezetők figyelmét.

Kalandos úton bekerült a táborba egy „hölgy”, aki egészen mást kapott, mint amit várt. Pányokon sár volt, nem betonút. Tömeg, zsúfoltság és építkezés, nem pálmafás kert. A hálólhelyét látva, tiltakozva méltatlankodott, és követelte, hogy vigyék azonnal visza. Valahogy megvárta az ízletes vacsorát, és meghallgatta az esti áhítatot. Akkor már meglátszott rajta a csodálkozás. Csendben pihenőre vonult. Másnap áldotta a szerencséjét, hogy oda került. „Nem hittem volna el senkinek – mondta –, hogy élnek még Magyarországon fiatal férfiak, akik ennyire másként viselkednek.”

Hol kezdődik a „jóra nevelés”?

A felvetett kérdésre olyan választ adhatok, mint Kodály Zoltán, aki így felelt a zenével kapcsolatos hasonló kérdésre: „A zene szeretetére a nagymamát kell nevelni.” A jövő nemzedékét az életmódszerű bűncselekményektől az tereli el, aki *önmagát neveli*. Egy bölcs miskolci osztályfőnök az érettségi jelöltek-

nek minden adódó lehetőséget megragadva, lélekben készítette föl tanítványait a családi lét tiszta, nemes és méltó vállalására, ha eljön ennek az ideje. Biológiaiából már mindent tudtak, de szellemileg a legfontosabb kérdések helyét gyakran kellett még bölcs tanácsadóra hallgatva rendezgetniük.

Nem tesz jót a tömeges ízlést kiszolgáló *akciófilmek sorozata* az erkölcsi progresszivitásnak. F. M. Dosztojevszkij *Bűn és bűnhődés* című kötetében megírt elemzése mást szolgál, mint a már unásig egyforma autós üldözés, a mélybe zuhant, lángoló roncs, a gyilkosság és a brutalitás a képernyőn. A film soha nem mutatja be a küzdelmet, amit a tettes önmagával vív. Minden ember tudatában tisztázni kell, hogy mi a bűn. Nem „jó szórakozás” embervért ontani, élő célra löni, rabolni, fosztogatni. A sort még nagyon sok „bűncselekménnyel” folytathatnám.

A pozitív fordulatoknak is szentelhetek köteteket a kortárs irodalom. Bátorság a bűn leküzdéséhez, a jóra törekvéshez szükséges, sőt több hősiesség kell, mint a lepaktáláshoz a cinkosokkal.

A hazai társadalmi fordulat idején kezdődött a speciális szolgálatom. Első alkalommal egy vidéki elítélt gyilkos meglátogatására kért föl a televízió. A környezetem aggódott. Az elítéltet katonai regulák szerint vezették elő személyes beszélgetésre. Az első, amire nem számított, hogy bemutatkoztam, kezét nyújtottam, de ő csak akkor mert kezét adni, amikor „Pihenj!”-t vezényelt jó hangosan a nevelőtisztje. A fegyőrök nagy szemekkel néztek, minden pillanatban készen a beavatkozásra. Biztos voltam abban, hogy bántódás nem ér.⁶

1987-ben 115 ártatlan embert ölt meg két terrorista egy dél-koreai repülőgép felrobbantásával. Elfogásuk előtt mindketten gyorsan ölő méreggel végezni akartak magukkal. Kim Hyun-hee egy eszperantó lap beszámolója szerint azonban elkésett. Elfogták, halálra ítélték. Börtönőrei egy Bibliát adtak neki. Feltűnt a fogékonyága a Biblia iránt, és őszintének tetszett a bűnbánata. Az ottani igazságszolgáltatás méltányolta, kegyelmet kapott, és előbb feltételesen, majd véglegesen elbocsátották. A szabaduló terroristanó a világ leghatalmasabb protestáns templomába ment, Yoido szigetére. A dél-koreai főváros 11 milliós lakosságának egy folyó torkolatvidékén lévő szigeten épített templomába, ahová milliós tömeg jár. Egyes

⁶ Hit nélkül semmi sem lehetséges. Ezzel szemben „minden lehetséges annak, aki hisz”, Mk 9,23

források szerint baptista gyülekezet, mások szerint pedig egy „pszeudo-karizmatikus szekta”. A budapesti követség egyik tisztviselőjének családjához tartozó férfi megerősítette a volt terrorista megtérését, és hozzáfűzte: „Megtért nemcsak a tömeggyilkos nő, hanem a családja, az áldozatok családtagjai és a terrorcselekményt kivizsgáló tisztek közül is többen.”

Ennyiből látható, hogy módomban állt évekig követni a távol-keleti esemény tettesének életét. Az egykori elkövető, az északi országból beküldött kémnő életében radikális evangéliumi fordulat állt be. Bármilyen hihetetlennek tetszik, lehetséges ilyen fordulat egy ember életében. Vannak gyökeres szellemi áttörések, evangélium szerinti változások. Aki vállalja, hogy az elítélt emberek között feltárja a gyökeres változás lehetőségét, a társadalomnak nagy szolgálatot tesz. Ez a fajta paradigmaváltás egyáltalán nem utópikus álm.

Még egy példát hozok föl a múltból. Egy budapesti eseményt írok le, és bárki önállóan levonhatja a következtetését.

Az első világháborút és a trianoni békediktátumot követően *egy határon kívülre került család Budapestre menekült*. Tehervagonban teleltek, leszórt szalmán aludtak. Eseménynek számított a meleg fürdő. Még ritkább volt a jó szó, egy csendesesen eltöltött vasárnap. Nélkülözés, betegség volt otthon, és az idő kilátástalanul telt. Lassan a pályaudvaron veszteglő vagonból bejutottak egy nyolcadik kerületi asztalosműhelybe, ott húzták meg magukat. Eljutottak egy

*Vir dolorum, 36 × 28 cm, 1997.
Róma, Vatikán, cizellált ezüstdomborítás*

baptista imaházba, de a fiún nem fogott a jó, az ottani hasonló korúak között vagánykodott, szórakoztatta őket az istentiszteleten, a terem egyik szegletében. Rövid idő után egy amerikai prédikátor jött az országba, mindenki csodálta őt. A szülők átmentek az új gyülekezetbe. A család elmaradt az eredeti lelki közösségtől, ahol a legnagyobb bajban segélyezték őket.

A fiú szívében erjedt a gonosz szándék, és eldöntötte, hogy saját kezébe veszi a sorsát. Lőszert és egy revolvert szerzett, megmutatta a barátainak, akik rábeszéltek egy közeli bank kirablására. 1934. dec. 31-ikén fényes nappal, a Szabadság téren ketten betörték a Pesti Magyar Kereskedelmi Bankba. A harmadik egy lopott gépkocsival kint várta őket. Eldördült a lövés, kioltották egy banktisztviselő életét. A ga-

ládul megszerzett pénzzel elmenekültek, de rövid bujkálás után a rendőrség kézre kerítette valamennyit. Tari Nándort, a főbűnöst kötél általi halálra ítélték. Beengedték az új felekezet prédikátorát, aki mindvégig látogatta a halálraítélt fiatal embert. A Nap utcai baptista imaház egyik kis, tetőtéri helyiségében hívő kortársainak egy csoportja imádkozott érte minden áldott nap. A bankrabló kegyelmi kérvényét elutasította az akkori államfő. Az elítélt 1936. január 22-ikén, közvetlenül a kivégzése előtt a következő nyilatkozatot tette: „Gonosz útra léptem, ártatlan ember életét oltottam ki, most az életemmel kell fizetnem. Az életem az ördögé lett, a halálomban Isten nevét dicsőítem.”

Nem volt lehetősége többé korrigálni.